

Berekméri Mária Erzsébet

Új városok Maros megyében

Jelen tanulmányban a szerző arra vállalkozik, hogy Maros megye adminisztratív felosztásában, szerkezetében bekövetkezett változásokat kövesse nyomom. A városfejlesztésre vonatkozó jogi keret vázolója után az urbanizációs folyamat rendszerváltozást követő általános jellemzőit veszi számba, majd rátér a Maros megyében létrejött négy új város mai helyzetének bemutatására. Végül röviden az új városok fejlődési potenciálját és lehetőségeit, valamint díszfunkcióit veszi szemügyre. Berekméri Mária Erzsébet a BBTE Földrajz Karának doktori hallgatója, kutatási területe a településföldrajz körébe sorolható be, az átmenet időszakában megjelent új romániai városok elemzésével foglalkozik. E-mail címe: m_berekméri@yahoo.com.

URBANIZÁCIÓ ROMÁNIÁBAN AZ ÁTMENET IDŐSZAKÁBAN – JOGI KERETEK ÉS URBANIZÁCIÓ

A szocializmus éveiben az urbanizációt elsősorban és kizárólagosan az államhatalmi szervek befolyásolták és határozták meg. Ez a kizárólagosság mind a meglévő városok fejlesztésében, mind az új városok létesítésében és a községek várossá nyilvánításában érvényesült. A földterület ugyanis állami tulajdonban volt, nem érvényesült az ingatlanpiac szabályozó és befolyásoló ereje, ugyanakkor a forrásokkal is az állam mint központi elosztó szerv rendelkezett. Ennek értelmében a városfejlődés spontán jelenségei háttérbe szorultak (Kovács 2002:58–59). Az európai, volt szocialista országokban az állam irányította a település- és városfejlesztést, a gazdálkodást, a lakosság területi elhelyezkedését, és ebbe a helyi szereplők nem vagy csak korlátozottan szólhattak bele. A kelet-közép-európai térségben ez időben a szocialista iparvárosok létrehozása volt jellemző. Ez Romániában két új várost eredményezett: ekkor létesült Viktóriaváros és Onești mint zöldmezős fejlesztés.¹ Továbbá 1948 és 1990 között közel 120 település² kapott városi rangot, csak az 1989-es esztendőben 23 kisvárossal gyarapodott a városhálózat (Ianoș–Talंगा 1994:15) – köztük volt Nagytalmács, Radnót, Érmihályfalva és Negru Voda.

Az 1974-ben megjelent területi profilú gazdasági-társadalmi fejlesztésének irányelv-programjából megtudható, hogy 1981–1985 között tervben volt további 140 község agráripari várossá fejlesztése a következő feltételek alapján: nagyszámú lakos, túlsúlyban levő nem mezőgazdasági

1. Erről a kérdésről Szirmai Viktória a következőket állapítja meg: a „közép-európai új városokban történeti okok miatt is lassabban zajlottak le az átalakulás folyamatai, mint a hagyományos módon fejlődött városokban. A városok életében döntő fontosságú ipari cégek képtelennek tűntek az átalakulásra. Bizonytalanok látszott az új városok megújulása, a városhálózatba új szerepekkel történő integrációja is az új városi gazdaság alapvetően ipari szerkezete, a környékre kiterjedő szolgáltatói funkciók szűkös volta miatt.” (Szirmai 1996).

2. A községek agrárvárossá nyilvánításával a kisvárosi szintet erősítették, ezzel párhuzamosan folyt a nagyvárosok szerepének csökkentése is a bevándorlásszabályozás által (Ianoș–Talंगा 1994:27–30).

tevékenységet folytató lakosság, politikai-közigazgatási funkciók, kereskedelmi és társadalmi-kulturális potenciál, sokoldalú kapcsolat és hatás a körülötte levő településekkel(re) (lásd még Salvanu–Keszi-Harmath 1980:32–37). Ugyanakkor 1990-ig a városi lakosság tervezett aránya 65% körül tetőzött volna, ami szám szerint 635 városi jellegű települést jelentene. A fő cél a városhálózat kiegyensúlyozottabbá tétele, alsó szintjének megerősítése, illetőleg a nagyvárosok jelentőségének és szerepének csökkentése volt. Az ország urbanizációs rátáját is jelentősen emelték az adminisztratív intézkedések: csupán az 1989-es hullám 2%-al növelte azt.³ A frissen várossá nyilvánított települések jelentős hányadának adminisztratív területéhez további egy vagy több falu is tartozott. A városhoz tartozó falu (*sate aparținătoare, comune suburbane*) kategóriája statisztikailag emelte ugyan a városi lakosság számát és arányát, e települések fejlettsége és életszínvonala viszont jóval elmaradt az urbánustól.

Az 1989-es rendszerváltozást követően a városfejlődés is új külső és belső feltételek között találta magát (lásd Benedek 2006, Kovács 2002). A megváltozott társadalmi-gazdasági és politikai körülmények átalakították a településhálózatot az egész volt szocialista tömbben, így Romániában is. A legfontosabb tényező talán az, hogy a felső, állami szervezés és tervezés helyett nagyobb szerephez jutottak a helyi érdekeltségek, jelen esetben a települési önkormányzatok. Ugyanakkor a piac liberalizációja és privatizációja, a gazdasági szerkezetváltás is erőteljesen differenciálta a településállományt. Ioan Ianoș 1994-ben megjelent munkájában arra hívta fel a figyelmet, hogy az átmenet kezdetén levő Románia esetében a városfejlődésben/fejlesztésben szükséges leszögezni néhány alapelvet. Ezek közül elsődleges szerepe van a városi és falusi települések közti határvonal pontos meghúzásának azáltal, hogy konkrét kritériumokat fektetünk le a várossá nyilvánítással kapcsolatban. Ez a gondolat mintegy megelőlegezi azt a későbbi törvényt, amelyet 2001-ben fogadott el a parlament. Fontos lenne ugyanakkor – mondja Ioan Ianoș – a tulajdonképpeni városi és annak adminisztratív területéhez tartozó falusi népesség statisztikai elkülönítése, és a fél urbánus falusi településkategória elhatárolása, amely mintegy kisvárosi szerepkörrel működne. A fenti gondolatok mentén lehet az urbanizáció folyamatát reálisan értékelni, véli a szerző (lásd Ianoș–Talânga 1994:104–107).

Az urbanizáció az elmúlt évtized során Romániában nem teljesítette az 1970-es években megtervezett ütemet, sőt mintegy 2 százalékponttal csökkent a városlakók aránya a 2002-es népszámlálás idejére (az 1992-es 54,5 %-ról 52,7%-ra). Ez néhány olyan tényező együttes hatásának köszönhető, mint a dezurbanizáció, szuburbanizáció (főként nagyvárosok agglomerációs övezetébe történő kiköltözés), a negatív természetes szaporulat és a Nyugat fele való migrálás (Benedek 2006). Míg Magyarországon, Lengyelországon és Csehországon esetében a közigazgatási beavatkozások, a városi kör bővítése, a nagyarányú várossá nyilvánítások⁴ növelték az urbanizációs rátát, Románia esetében ez nem volt olyan intenzív a 2002-es évig. A tizenkét év alatt státust változtató községek száma csekélynek mondható (mindössze a következő öt településről

3. 1989-ben a városi lakosság növekedése kétharmad részben a községek várossá nyilvánításának eredménye volt (Ianoș–Talânga 1994:14).

4. Magyarországon az 1990 utáni rövid időszakban 56 (1990 és 2001 között viszont már 88 ez a szám), Lengyelországban 57, Csehországban 65 település kapta meg a városi rangot. Ezt az extrém méretű beavatkozást Kovács Zoltán tipikusan magyar jelenségnek nevezi (Kovács 2002:69) Zoltán Zoltán pedig a továbbiakban is a kisvárosok számbeli növelését javasolja (70–80 nagyközséget kell még várossá nyilvánítani) a magyar településállományon belül ahhoz, hogy a falvak ellátottsága megfelelő legyen (Zoltán 2002.)

van szó, ezek Facsád, Tövis, Aranyosbánya, Algyógy, Otopeni) a magyar, lengyel és cseh min-tához viszonyítva.

A romániai városfejlődésben új trendek 2002-től érvényesülnek. Ekkor indul meg ugyanis egy újabb urbanizációs program az éppen hatalmon levő kormány vezetésével. Az eredmény látványos: rövid három év alatt (2002–2005) jelentősen megnövelték a kisvárosok számát, így ma 136 település szerepel a városhierarchia alsó szintjén, melyeknek népessége kevés esetben haladja meg a tízezres küszöböt. Az 53 település (lásd 1. táblázat) várossá nyilvánítása az Országos Területfejlesztési Tervben megfogalmazott kritériumok alapján történt (2001/351 törvény). A nagyarányú várossá nyilvánítás tulajdonképpen a törvény megjelenése után indult meg; a kormány megteremtette a jogi kereteket a várossá nyilvánításra, majd hatalmának megszilárdítására használta fel azt.

Sorsz.	Megye	Új városok száma	Új városok neve
1.	Arad	2	Ópécaska, Újszentanna
2.	Argeş	1	Ştefăneşti
3.	Bihar	1	Székelyhíd
4.	Botoşani	3	Ştefăneşti, Flămânzi, Bucecea
5.	Brassó	1	Vidombák
6.	Buzău	1	Pătărlagele
7.	Dâmboviţa	1	Răcari
8.	Dolj	2	Dăbuleni, Bechet
9.	Gorj	2	Turceni, Tismana
10.	Ialomiţa	3	Amara, Fierbinţi-Târg, Căzăneşti
11.	Iaşi	1	Podu Iloaiei
12.	Konstanca	1	Băneasa
13.	Maros	4	Erdőszentgyörgy, Nagysármás, Nyáradszerda, Nyárádtó
14.	Máramaros	4	Felsőszelistye, Míszmogyorós, Sülelmed, Nagysomkút
15.	Neamţ	1	Roznov
16.	Olt	1	Potcoava
17.	Szatmár	1	Erdőd
18.	Szeben	2	Szelistye, Szerdahely
19.	Suceava	8	Broşteni, Cajvana, Dolhasca, Frasin, Liteni, Milişăuţi, Salcea, Vicovu de Sus
20.	Temes	3	Csák, Gátalja, Temesrékás
21.	Vâlcea	3	Berbeşti, Bălceşti, Băbeni
22.	Vaslui	1	Murgheni
23.	Ilfov	6	Voluntari, Pantelimon, Bragadiru, Măgurele, Popeşti-Leordeni, Chitila
Össz.	53		

1. táblázat. Várossá nyilvánított települések, 2002–2005 (Forrás: www.guv.ro).

Fontos megemlíteni azt is, hogy a fent említett törvény tartalmazza az úgynevezett városhiányos övezetek elhatárolását is, amelyeket kiemelt térségnek nyilvánít a városfejlesztés folyamatában – e térségek esetében a legközelebbi város a település 25–30 km-es körzetén túl helyezkedik el. A területfejlesztés egyik alapcélja az lett volna tehát, hogy ezen zónákban kiépítsen egy olyan kisvárosi hálózatot, amely a környező falvak lakosságának a szolgáltatások könnyebb elérését tenné lehetővé.

A valóságban a városi rangot megszerző települések egy része nem a kijelölt térségben helyezkedik el. Mélyebb vizsgálat nélkül is szembeötlőek az Arad, Brassó, Máramaros és Neamț megye területén megjelent új városok, amelyek nemhogy a városhiányos zónákban, hanem a nagyvárosok közvetlen környezetében helyezkednek el. Szemléletes itt a Brassó megyei Vidombák, amely csupán 8 km-re fekszik a megyeszékhelytől, mintegy annak agglomerációs övezetében – igaz, e település magas városiasodottsági mutatókkal rendelkezett a szocialista ipartelepítés és fejlesztés eredményeként. Hasonlóan az Argeș megyei, Pitești mellett fekvő Ștefănești, illetőleg a Maros megyei Nyárádtő is a 10 km-es körzeten belül található. Érdeemes még megemlíteni Suceava megye esetét, ahol 8 új várost hoztak létre, jelentősen megemelve a megye urbanizációs rátáját (10%-al), mindezt annak ellenére, hogy a megye területe nem szerepelt a törvény által megjelölt városhiányos zónák között. Az utóbbi két év urbanizációs hulláma tehát inkább a meglévő regionális különbségeket erősíti (lásd még Benedek 2006), semmint enyhítené a differenciáltságot az ország városiasodottságában.

Ennek ellenére az új városok nagyobb része az alacsony fejlettségi szinttel rendelkező, legszegényebb megyékben jelent meg. Hasonlóan nőtt a községek száma is, ez viszont óriási költségeket igényelt az állam részéről.⁵

Lássuk tehát a fent említett törvényt, amely megszabta a városiasítás kereteit. A településhálózatra vonatkozó negyedik szakasz, az Országos Területfejlesztési Terv része, nemzeti szinten megjelöli és meghatározza a településekhez kapcsolódó fő feladatokat és problémaköröket. A törvény fontos hozadéka az urbanizáció szempontjából, hogy kijelöli a városhiányos térségeket, amelyek, mint már említettem, a közigazgatási beavatkozások fő területeiként értelmezhetők. Országos szinten 17 ilyen zónát határoltak el, amelyek 25–30 km-es körzetében nem található városi település.⁶ Jelen dolgozat szempontjából az Erdélyi-medencében levő mezőségi zónát szükséges kiemelni. A Maros, Kolozs és Beszterce-Naszód megye határán levő terület 33 községet foglal magában, majdnem százezres lakossággal, s e községektől a legközelebbi (nagy)város 40 km távolságra található.

A városi rangra emelés esetén a településeknek néhány konkrét kritériumnak kell megfelelniük, amelyeket ugyancsak a törvény szöveg le. A várossá nyilvánításhoz a településnek rendelkeznie kell a következőkkel:

1. legkevesebb 5000 lakost tömörítő települések (esetleg településegüttesek)
2. gazdasági potenciál: a foglalkoztatott népesség 75%-a a szekunder és terciér ágazatokban dolgozik

5. A *Ziua* napilap szerint: egy új község létesítése néhány milliárd lej elköltését feltételezte a költségvetésből, vagyis a több mind száz új község néhány száz milliárd lejbe került.

6. Benedek József a törvényből kimaradtak tekinti az erdélyi dombvidék három kistérségét, ahol ugyancsak indokolt lett volna a városhiányos térség megnevezés. Ebből kettő Maros, egy pedig Beszterce-Naszód megyében található (Benedek 2003:175).

3. lakhatósági feltételek: a lakások vízvezetékkel, fürdőszobával és belső WC-vel való ellátottsága
4. adminisztrációs egységek: polgármesteri hivatal, közjegyzőség, bíróság
5. egészségügyi ellátás, kórház, gyógyszertár jelenléte
6. oktatási és kulturális intézményháló
7. kereskedelmi egységek, piacok
8. pénzügyi egységek (bank, biztosítótársaság)
9. turisztikai, elszállásoló egységek
10. települési infrastruktúra, közművesítés fejlettsége (modern úthálózat, vízvezeték, csatornahálózat, szennyvíztisztítás, szeméttelép)
11. zöldterületek, sport- és szabadidőegységek

A törvény keretében a városi településeket meghatározó kritériumok mellett más területi-adminisztratív jellegű egységek körülhatárolása is megtörtént. Így a municípiummá, községgé nevezés feltételei, de a metropolitán övezetek, agglomerációs fejlesztési övezetek létrehozásának feltételei is megjelennek e törvényben. A községgé nyilvánításra vonatkozó feltételek a következők:

1. minimum 1500 lakos
2. gazdasági potenciál, amely biztosítsa az új község költségvetését
3. műúti vagy vasúti összeköttetés az új községközpont és a hozzá tartozó falvak között
4. intézményellátottság (polgármesteri hivatal, iskola, egészségügyi egység, gyógyszertár, rendőrség, műúti vagy vasúti megálló)

A települési területek mint mikroszintek rendezésére, illetve fejlesztésére vonatkozik a 2001/350-es törvény, a területfejlesztés és urbanizmus törvénye. E dokumentum írja elő az urbanizmus fő feladatait és alapelveit: partnerség, átláthatóság, decentralizáció és a fenntartható fejlődés kell, hogy érvényesüljön a településrendezési tevékenységben. A feladatokat tekintve elsődleges a települések komplex evolúciójának serkentése, melyet az életkörülmények javításával (diszfunkciók semlegesítése, infrastruktúra, közszolgáltatások hozzáférhetősége), a megfelelő területhasznosítással, a természeti és épített környezet védelmével és minőségének fenntartásával lehet megvalósítani. A feladatok, célok bizonyos stratégiákat követelnek meg, ezeket az urbanisztikai dokumentációk (PUG, PUZ, PUD) foglalják magukba – ez utóbbiak szintén a törvény által szabályozottak.

A települések jogállásának meghatározását, illetőleg a településeken folyó tervezési és rendezési tevékenységeket a két fenti törvény szabályozza. Ezek alkalmazásában természetesen a nemzeti, országos szintű előírásokkal összhangban kell helyi szinten tervezni.

URBANIZÁCIÓ MAROS MEGYÉBEN – AZ ÚJ VÁROSOK SZÜLETÉSE

Az 1990-es években Maros megyében összesen 7 várost találunk, amelyből három (Marosvásárhely, Szászrégen, Segesvár) megyei jogú. A városi lakosság aránya 52% volt, ami az országos átlaghoz közeli érték, így a megye a tizenkettedik legurbanizáltabb megyének tekinthető,

Kovászna és Máramaros után, azonos szinten Fehér, Argeş és Prahova megyékkel. A községek száma 90 volt, ezek 449 települést tömörítettek, beleértve a községközpontokat is. Egy községre átlagosan 3313 lakos jutott, amely érték jóval az országos átlag (>7000) alatt helyezkedett el. A népességszám szerinti legkisebb község, Kozmatelke (630 lakos) és a legnagyobb, Maroszentgyörgy (8026 lakos) közti különbség tizenkétszeres volt. Az egy községre jutó falvak száma (4,9) viszont megfelelt az országos szintnek. A legnagyobb tömörülést Bánd község mondhatta magáénak, összesen 13 település tartozott közigazgatási területéhez, míg csupán két településből összetevődő község volt Marosbogát, Bala, Maroskeresztúr stb.

A rendszerváltást követő első tíz évben nem történt a települések jogállását befolyásoló beavatkozás, a 2002-vel kezdődő városiasítási hullám viszont Maros megye településállományára is hatással volt. 2002 és 2004 között fontos változások történtek a megye területén: 1 municípiummá emelt város, 4 új városi jogállású település, valamint 5 új község jelent meg a térképen.⁷

Ioan Ianoş már idézett írásában mondja, hogy a vidék-város ellentét és a fejlettségbeli különbségek csökkentése érdekében az átmeneti időszakban a falvakra is hangsúlyt kell fektetni, pontosabban azon falusi településekre, amelyek központi szerepkörrel bírnak és történelmi fejlődésük során polarizáló erővel voltak jelen a környezetükben (Ianoş–Talánga 1994:79–85). Véleménye szerint ez a köztes kategória – a központi funkciójú falu – lehetne a két típus között a kapocs (*sudura*). Ezek a települések kivétel nélkül régi települések, amelyek járásközpontként is működtek az 1960-as évekig, polarizáló hatásuk érződik 15–20 km-es körzetben, így idővel ezek a falusi térség újjáélesztésének gócpontjai, befektetések vonzópontjai lehetnek. Maros megyében ezen településkategóriába esne Nagysármás, Mezőbánd, Mezőrücs, Erdőszentgyörgy, Nyárádszereda, Görgényszentimre és Marosfalfalu.

Hasonló megközelítést találunk a megyei fejlesztési tervben (1999, Interproiect) is, ahol a különböző közigazgatási változásokat célzó javaslatok szerepelnek (Benedek 2003:209–210.). Ennek értelmében a kisvárosok, községek számbeli növelése a településhálózat megerősítését szolgálná, valamint elősegítené a vidéki övezetekben a szolgáltatási szféra jobb elterjedését is. Adminisztratív beavatkozási javaslat a nagyközségek (központi funkciójú falvak) várossá nyilvánítása, a községek számának megnövelése, a lakosság nélküli (0 lakos a 2002-es népszámláláson) falvak felszámolása, illetve néhány, városhoz tartozó település beolvasztása a városba (például Meggyesfalva és Remeteszeg városnegyedként való beolvasztása Marosvásárhelybe).

A fejlesztési tervben Nagysármás, Nyárádszereda, Erdőszentgyörgy, Mezőbánd, Déda és Görgényszentimre község státusának megváltoztatása szerepelt, az intézkedésekből azonban az utóbbi három kimaradt, helyettük szerepelt viszont Nyárádtő. Ennek magyarázata a helyi önkormányzatok döntésében keresendő, ugyanis a kérvényt és az ezzel járó dokumentációt nekik kellett benyújtaniuk a megyei tanácshoz. Mivel a városi jogállás megszerzése kritériumokhoz kötött, amelyek nem adóttak minden település esetében, egyes önkormányzatok az új státus megszerzése helyett a fejlesztést helyezték előtérbe. Így történt ez Dédán, és ez a helyzet áll fenn a mezőrücsi önkormányzatnál is (bár ennek várossá nyilvánítása nem jelent meg a tervezetben). Mezőbánd és Görgényszentimre kérvényét viszont a megyei tanács utasította vissza, annak ellenére, hogy a két község a népességszámbeli kritériumnak megfelelt, hiszen 7790, illetőleg 6350 főt számláltak itt a 2002-es népszámláláskor, aminél a többi település sem népesebb. A

7. A változtatások terve nem újkeletű, ugyanis már az 1980-as években is szerepelt a községek várossá fejlesztése a szocialista programozásban. A megvalósítás azonban nem volt kivitelezhető, csupán a már említett Radnót esetében.

hiányosságok tehát az infrastruktúra területén keresendők. Ennek szintjén azonban – mint látni fogjuk – egyik új városban sem adottak jobb körülmények. A „nyertes” települések esetében tehát inkább a parlamenti lobbizás vezetett eredményre, mintsem a tényleges dokumentáció.

Elsőként *Nyárádszereda* község nyerte el a városi rangot 2003-ban (2003. 03. 13./263. számú törvény). A tulajdonképpeni városhoz tartozik még hét település: Székelybő, Demeterfalva, Lăureni, Székelymoson, Székelysárd, Székelytompá és Vece. *Nagysármás* ugyancsak 2003-tól város (2003. 09. 30./382. számú törvény), a hozzá tartozó települések Kissármás, Báld, Larga, Moruț, Titiana és Csehtelke. *Erdőszentgyörgyöt* Bözöd, Bözödújfalú és Lóc városhoz tartozó településsel a 2003. 10. 17./409. számú törvény nyilvánítja várossá. Utolsó volt a sorban *Nyárádtő*, mely 2004-ben változtatta meg státusát (2004. 03. 17./45. számú törvény). Kiscserged, Nagycserged, Malomfalva, Hidegkút, Székelyospatak és Vidrátszeg a városhoz tartozó település.

Községek leválását indítványozó kérések már az 1990-es évek elejétől megjelentek a Maros Megyei Tanácsnál, ekkor 35 új községközpont szeretett volna meg- vagy újjáalakulni. Ezek közül azonban sok öregedő, kis lakosú település volt, így a feltételeket nem tudták teljesíteni. Az 1999-es fejlesztési tervben 8 közigazgatási egység esetében javasolták a leválást (Benedek 2003:210), ezek: Nagysármás, Mezőbánd, Mezőszengyel, Szentpál, Segesvár, Szováta, Marossárpatak és Görgényszentimre. Általában a több faluból összetevődő községek fordulnak elő a tervben (például Bánd esetében 13, Nagysármás és Segesvár esetében 8 település), kritérium volt ugyanakkor a nagyobb lakosság és a versenyben levő települések léte. 2000 után viszont csak 5 új község alakult, s a kijelöltek közül 2 közigazgatási egység bomlott szét: Mezőbánd községből kivált *Mezőmadaras* (2004. 04. 27./140. számú törvény), Szováta városból pedig *Sóvárad* (2004. 04. 05./83. számú törvény). Ehhez adódik még hozzá további három új községközpont: *Kibéd* (Makfalva községből, 2003. 07. 08./338. számú törvény), *Koronka* (Jedd községből, 2004. 04. 05./83. számú törvény) és *Székelybere* (Nyárádmagyarós községből, 2004. 04. 26./135. számú törvény).

Új községközpont neve	Hozzá tartozó falvak száma	Hozzá tartozó falvak neve	Népességszám
Kibéd	0	–	1785
Koronka	1	Székelybós	1624
Mezőmadaras	0	–	1311
Székelybere	6	Berekeresztúr, Kendő, Seprőd, Nyárádszentimre, Mája, Márkod	1356
Sóvárad	0	–	1626

2. táblázat. Maros megye új községközpontjai.

A jogállás-változtatások további esete a municípiumi státust megszerző *Dicsőszentmárton*. A település 2002-től szerepel megyei jogú várossként (2002. 01. 10./25. számú törvény), amelyhez három szuburbánus település tartozik: Botorka, Bábahalma és Csüdötelke (Cuștelnic).

A változások áttekintése után lássuk, milyen mértékben teljesítik az új városok a törvénybe foglalt követelményeket (lásd 4. táblázat). Az első, fontos feltétel *a népességre vonatkozik*, amelynek szükséges alsó határa az 5000 fő – ezt a küszöböt valamennyi település teljesíti: legnépe-

sebb az új városok közül Nagysármás (7493 lakos), míg Erdőszentgyörgy éppen csak átlépi az alsó küszöböt (5492 fő). Ha azonban eltekintենk a városhoz tartozó falvak népességétől, akkor a tulajdonképpeni városi lakosság egyik esetben sem lenne megfelelő (Sármáson 3877, Erdőszentgyörgyön 4748, Nyárádszeredában 3806, Nyárádtőn pedig csak 3562 lakos él). Felmerül tehát a két zóna, vagyis a tulajdonképpeni város és a közigazgatási területén belül fekvő falvak népességének statisztikai szempontból történő szétválasztásának problémája. A kérdést a hazai szakirodalomban, amint már említettem, Ioan Ianoş veti fel, aki szükségesnek tartja, hogy csak a közigazgatási központban élő népesség minősüljön városinak. Ez a megoldás helyénvaló lenne, hiszen jelen esetben az erdőszentgyörgyi adminisztratív határokon belül levő Lóc tanya lakossága (6 fő) korántsem nevezhető „városinak.”

A következő szempont a *foglalkoztatott népesség gazdasági szerkezet szerinti megoszlása*. A városoknak dominánsan ipari-tercier struktúrájú településeknek kell lenniük, ahol a népesség csekély hányada (25% alatt) dolgozik a primer, mezőgazdasági szektorban. Ha ennek megítélésében a megyei statisztikai adatokra hagyatkozunk, valamennyi városi státust nyert település esetében 95% fölötti a nem mezőgazdasági jellegű tevékenység. A 2002-es népszámlás szerint viszont jóval alacsonyabb ezek részaránya, s a törvény által leszögeezett 75%-os nem mezőgazdasági foglalkoztatottak helyett a következőképpen alakul az aktív népesség szerkezete:

Település	Aktív lakosság	Mezőgazdasági	Nem mezőgazdasági (%)
Nyárádszereda	1416	273	80.7
Erdőszentgyörgy	1521	447	69.4
Nagysármás	1965	449	76.8
Nyárádtő	1955	625	68.1

3. táblázat. A foglalkoztatott népesség megoszlása.
(Forrás: 2002-es népszámlálás alapján saját számítás).

Láthatjuk tehát, hogy a gazdasági szerkezetet vizsgálva sem teljesen egyértelmű a városi jelleg, bár e téren sokkal közelebb állnak a települések a megszabott feltételekhez: Nyárádszereda és Nagysármás a küszöb fölött helyezkedik el, Erdőszentgyörgyön és Nyárádtőn viszont 70% alatti a nem primer szektorban dolgozók aránya.

A lakások ellátottsága, felszereltsége kifejezi az életmód, az igény szint fokát. A teljes adminisztratív területet vizsgálva az új városok e téren elmaradottnak mondhatók. Mondhatni, a feltételeket 50–80%-ban teljesítik, kiemelve Erdőszentgyörgyöt és Nyárádtőt, amelyek esetében kedvezőbb a lakások ellátottsága. A reális kép szempontjából vetni kell egy pillantást a tulajdonképpeni város (a közigazgatási központ) lakásainak ellátottságára is, így javul a mutatók értéke, de mindkét kritériumot (vízellátás a lakásban, fürdőszoba és belső WC) így is egyedül Nyárádtő teljesíti, a többi településen 70, illetve 55% alatt van ezek aránya. Nagysármás ez esetben is az ellenkező póluson áll (38,6, illetve 35,5%).

Az egészségügy helyzetére vonatkozó szükséges feltételek (orvosok száma, kórházi ágyak száma lakosokra vetítve) meglete nem mondható el egyik új városról sem. Megközelítően jók Erdőszentgyörgy és Nagysármás mutatói, viszont Nyárádtő e téren messze elmarad. Fontos egészségügyi központ a környékbeli községek számára az előző két településen működő kórház,

kezelőcentrum – ugyan ezek vonzáskörzete túllép a közigazgatási határokon, természetesen csak kisebb egészségügyi problémák megoldására alkalmas mindkettő. Nyárádtó esetében hiányzik a saját egészségügyi rendelő, viszont e nagy beruházás nem is annyira indokolt a megyeközpont közelsége miatt, ahol komplex egészségügyi-ellátó hálózat működik.

Oktatási szempontból a törvény legkevesebb középfokú képzés, vagyis általános iskola, gimnázium vagy szakközépiskola meglétét írja elő. A vizsgált települések mindegyike rendelkezik ilyen intézménnyel, de míg Nyárádtón elemi, gimnáziumi szintű a legmagasabb oktatási forma, Nyárádszeredában főiskolai oktatás is folyik, 1992-től működik itt a Gödöllői Kertészeti Egyetem fiókja. Az elemi-középfokú oktatásban részesülők száma itt 1040, amelyre 94 oktató jut. Erdőszentgyörgyön 1 oktatóra 12 diák, Nagysármáson és Nyárádtón 10 diák jut. A különböző kulturális (könyvtárak, előadóterem) és sporttevékenységre (sportpálya, tornaterem) alkalmas épületek szintén megtalálhatók valamennyi új városban, bár településként más-más formában és fejlettségi szinten.

Fontos feltételként említhető a *turisztikai* tevékenységet biztosító épületek, vagyis a szállodák, motel, esetleg panziók megléte. A vizsgált négy település közül Nagysármás az, ahol nincs biztosítva a turisták számára szálláshely; itt a turizmus mint gazdasági tevékenység sem elterjedt – jöllehet turisztikai potenciál van, befektető(k)re még várni kell. A többi településen, bár kialakítottak szálláshelyeket, ezek kapacitása kicsi (20–25 ágy az előírt 50 férőhely helyett).

A *települési infrastruktúra* terén találjuk a legnagyobb ellentmondást a törvénybe foglalt feltételek és a valóság között. A közművesítettség kritériuma az ivóvízzel és csatornázással ellátott utcák 60, illetve 50%-a az összhosszból – az infrastruktúra e két aspektusa azonban minden településen kezdetleges és elégtelen. Ennek kiépítése és modernizálása minden önkormányzat elsődleges tervei között szerepel, az ehhez szükséges pénzalapok azonban hiányosak. Az úthálózat sem felel meg az elvárásoknak, a modernizált utak részaránya csak Nyárádszeredában közelíti meg a teljes hálózat felét: előnyös helyzete abból adódik, hogy e településen nem annyira kiterjedt a mellékutcsák hálózata, a főutca ellenben burkolt, bár elhanyagolt állagú.

A környezet minőségének mutatóin is sok a javítanivaló. Elsőként a szabályozott személtalálás és -elszállítás problémáját kell megoldani, ennek érdekében a települések (Nyárádtó Nagytársasági Társulás tagjai) közös programban vesznek részt. A szeméttelap helyét Nyárádtó adminisztratív területén belül biztosítják majd, a beruházás pályázati támogatás révén valósul meg (EU-s Phare program). E nagy lerakóhoz kerül a Nyárádtó hulladék, de valószínű ide továbbítják majd a Mezőségeken összegyűjtött szeméttel is. A Küküllőmenti települések hulladékának tárolását ugyancsak a Phare program keretében szeretnék megvalósítani, egy Balavásár melletti tárolóhellyel. A közös pályázatban részt vesz Erdőszentgyörgy mellett Kibéd, Makfalva, Havad, Vécke, Balavásár és Gyulakuta község is (Kis-Küküllő Kistérségi Társulás). A zöldterületek, parkok egy főre eső mérete is kevesebb, mint az előírt, viszont javít a helyzeten a magánkertek, gyümölcsösök megléte, így a zöldövezet aránya nagyobbak tekinthető a valóságban, jöllehet nem összefüggő. Erdőszentgyörgy és Nyárádszereda esetében a magas érték annak is köszönhető, hogy a zöldövezetek kategóriába külterületeket (például a Böződi-tó körüli erdőséget) is beleszámoltak.

Összességében elmondhatjuk, hogy az Országos Területfejlesztési Tervben szereplő törvényerejű kritériumok egytől tízig terjedő skálán 6.5 pontos teljesítéssel (körülbelül 65%) teljesülnek az új városokban. Ez az állapot nemcsak Maros megyei jellegzetesség, az ország többi új városában is hasonlóan alakultak a mutatók – Ioan Oltean, a Közigazgatási Bizottság elnöke

szerint az új városoknak csak $\frac{3}{4}$ része felel meg egészében a törvényes kereteknek. Sőt, ha szemügyre vennők a már régebb meglévő városokat, a feltételek teljes mértékben itt sem lennének adottak.

Sorsz.	Indikátorok	Erdőszent-györgy	Nyárádtő	Nagysármás	Nyárád-szereida	Törvény által előírt alsó küszöb
1.	Lakosság száma	5599	6666	7604	6251	5000
2.	Nem agrár szektorban foglalkoztatottak aránya	69.4	68.1	76.8	80.73	75
3.	Lakások vízellátottsága (%)	57.2	71.3	38.6	52.9	70
4.	Lakások ellátottsága fürdőszobával és belső WC-vel (%)	51.0	65.5	35.5	50.6	55
5.	Kórházi ágyak száma (1000 főre)	8	0	5.2	1.9	7
6.	Orvosok száma (1000 főre)	1.42	0.79	1.3	0.79	1.8
7.	Oktatási intézmények (legmagasabb fok)	középiskola, posztliceum	általános iskola	szakközépiskola	főiskola	középfokú
8.	Kulturális és sportintézmények	könyvtárak, tornaterem, sportpálya	könyvtárak, sportterem, sportpálya	könyvtárak, sportpálya	közkönyvtár, tornaterem, sportpálya	közkönyvtár, sporttev.-re alkalmas helyiség
9.	Hotelszobás helyek száma	23	20	–	20	50
10.	Modernizált utcák részaránya	23	n.a.	18.5	50	50
11.	Csatornázással rendelkező utcák részaránya	26	16.3	5.5	17.8	50
12.	Szennyvíztisztítás	egyéni megoldás	részlegesen mechanikai	mechanikai	egyéni megoldás	mechanikai technológia
13.	Külső tűzcsappal rendelkező utcák részaránya	30	50	50	50	60
14.	Zöldterületek (m ² / lakos)	25	3	3.2	23	10

15.	Szabályozott szemételep biztosított hozzáférhetőséggel	személgödör a határban	személgödör a határban –tervben az építés	Salubriserv-szerződés	személgödör a határban	van
-----	--	------------------------	---	-----------------------	------------------------	-----

4. táblázat. Várossá nyilvánított települések Maros megyében (Forrás: 2002-es népszámlálás, Megyei Statisztikai Hivatal, polgármesteri hivatalok adatai alapján saját számítás).

AZ ÚJ VÁROSOK VERSENYKÉPESSÉGÉNEK TÉNYEZŐI – KORLÁTOK ÉS LEHETŐSÉGEK

A versenyképességet mint a természeti, demográfiai, gazdasági tényezők komplex rendszerét értelmezem, és összetevői közül elsőként a *penzügyi állapotot* veszem szemügyre. A különböző illetek és adók képezik az önkormányzatok egyik bevételi forrását, tehát a költségvetés részeként fontos ezek nagysága, mennyisége. Adatok hiányában az önkormányzatok szintjén nem tudunk megállapításokat tenni, kisebb területi bontásban viszont az alábbi kép áll össze a 2004-es év végi mérleg alapján. A jövedelemadó egy személyre eső értéke legmagasabb a Marosvásárhely körüli zónában (3813,95 ezer lej), legalacsonyabb pedig Nagysármás körül (780,37 ezer lej). A megye teljes területére vetítve ez az érték 2530,45 ezer lejnek felel meg, tehát Nagysármás jóval a megyei szint alatt helyezkedik el, Erdőszentgyörgy pozíciója is átlag alattinak mondható (szovátai körzet), viszont Nyárádszereda és Nyárádtó a marosvásárhelyi pénzügyi területhez tartozik, azaz a legfejlettebb zónán belül van. E forrásokból tehát legkisebb bevételre Nagyármás számíthat, de Marosludas sem haladja meg sokkal a minimális értéket. A profitadó értéke szerint a rangsor enyhén változik, ugyanis Sármás elhagyja az utolsó pozíciót, helyét Radnót környéke veszi át, ám a legmagasabb érték változatlanul a marosvásárhelyi körzeté. A megyére számított 1705,81 ezer lej alatt áll az a két körzet, amelyben Nagysármás és Erdőszentgyörgy található (192, illetve 357 ezer lej), viszont a Nyárádtómenti két település fölötté. A vállalatok hatékonysága e számítások alapján a megyeszékhelyen a legnagyobb, és természetesen léteznek a zónán belüli differenciák.

A különböző adók, illetek, áron felüli adó (áfa) stb. összesített értéke a megyében 7504,87 ezer lej fejenként. Ez tulajdonképpen az állami költségvetési bevétel átlagértéke (*veniturile bugetului de stat*). Az összjövedelem területi differenciái azt mutatják, hogy a mutató értéke legalacsonyabb a megye déli (Segesvár, 952,11 ezer lej) és nyugati (Marosludas, minimális 820,8 ezer) perifériális körzeteiben, legmagasabb pedig a megyeközpontban: 14 311,25 ezer lej/ lakos. A fejlettséget jól kifejező jövedelemmutatók vizsgálatából következtethetünk arra, hogy melyik új városnak van igazán esélye a versenyből győztesként kikerülni. Árnyaltabb képet kapunk azonban, ha nagyító alá helyezzük e településeket más szempontok alapján is.

A természeti feltételek. A természeti feltételek közül a legerősebben a fekvés határozza meg az adott település versenyelőnyét. Nem mindegy ugyanis, hogy az a megye központi részén fekszik, vagy esetleg a periférián, nagy távolságra a megyeszékhelytől, nagyvárosoktól. E szempontból legelőnyösebb Nyárádtó helyzete, amely 8 km-re van Marosvásárhelytől, ami időben 5–10 percet tesz ki. Bár nem a természeti keretek közé tartozik, itt említtem meg a megközelíthetőséget

is, ami összefügg a távolsággal-fekvéssel. Legkönnyebben szintén az előbbi város közelíthető meg, a településen áthalad ugyanis az E60-as műút Kolozsvár–Marosvásárhely szakasza, innen indul (vagy ide ér) az Ákosfalvái tartó összekötő út, és itt tér el a Dicsőszentmárton fele vezető műút is, így az kisebb csomópontként kezelhető. A legelszigeteltebb Nagysármás, a megye északnyugati részén, Kolozs és Beszterce-Naszód megye szomszédságában, távol a megyék centrumaitól, s a közlekedési infrastruktúra jellege, fejlett(len)sége is nehezíti a város elérhetőségét. Bár adminisztratív határának szélén keresztülhalad a Kolozsvárt Szászréggel összekötő országút, a Mezőség geomorfológiai jellegzetességeiből (hepéhupás táj, csuszamlásos, suvadásos területek) eredően ennek járhatósága, így fontossága is veszít értékéből. A többi (nagy)várossal – Marosvásárhely, Marosludas, Beszterce – való összeköttetése is hasonlóan rossz állapotban van, így előnytelen fekvését nem tudják ellensúlyozni. Erdőszentgyörgy a Kis-Küküllő mentén fekszik, a Szováta fele vezető országút mentén. A szomszédos Hargita megyével való kapcsolattartás, forgalom nagyrésze ezen az útvonalon bonyolódik le, így helyzete előnyösnek tekinthető. Nyárádszereda viszont kissé elszigeteltebb, és bár Marosvásárhelyről könnyen elérhető, a tranzitútvonalak elkerülik. A Küküllők és a Maros völgye között levő Felső- és Közép-Nyárádszentmárton éppen e zártság miatt tudott centrális pozíciót szerezni.

Népeségi és gazdasági feltételek. A humán alapok szempontjából az új kisvárosok (teljes adminisztratív területükkel) nem regisztráltak kiemelkedő értékeket. A népesség az 1956-os népszámlálás óta fokozatosan csökkenőben van a természetes szaporulat negatív értékei, de a migrációs mérleg vesztesége miatt is. Növekvő tendencia érvényesült Nyárádszentmártonon 1992-ig, az utóbbi évtized azonban itt is csökkenést hozott. A 2002-es census viszont Nagysármás enyhe népességnövekedését mutatja 3,8 százalékponttal 1992-höz viszonyítva.

A népesség korstruktúráját vizsgálva szembevetendő, hogy az idős korosztály (60 év fölöttiek) nagy számban van jelen, főként Nagysármáson, ahol a lakosság 24%-a idős. Kedvezőbb az állapot Nyárádszentmártonon, ahol a fiatalok részaránya nagyobb az idősekénél. Az öregedési index értéke a legkedvezőtlenebb Nagysármáson (81.4), Nyárádszeredában 87.4, Erdőszentgyörgyön 94.1, míg Nyárádszentmártonon 107.7. Tehát ezen városok előregedő népességgel rendelkeznek, így az aktív korú (18–59) népesség részaránya is alacsony: 52–55 % között változik.

Iskolázottság szempontjából a települések nem sokban különböznek egymástól: a népesség jó része, több mint fele csak elemi (I–IV. osztály) és általános iskolai (V–VIII. osztály) végzettségű. Az érettségivel rendelkezők – tehát középiskolai végzettségűek – aránya a 18 éves és idősebb korú össznépességből 25–29 % között váltakozik, legalacsonyabb Nagysármáson (25,7 %) és legmagasabb Nyárádszeredában (29,4 %). Ha a nemek szerint vizsgáljuk, egyértelmű, hogy a középfokú végzettséggel rendelkező nők aránya magasabb, mint a férfiaké – jóllehet ők inkább szakiskolát végeztek – a felsőfokú végzettséggel rendelkezők esetében ellenben a férfiak dominálnak. A 24 éves és ennél idősebb népesség körében 3,4% a legmagasabb arány (Nyárádszereda), s ehhez közeli a többi városban is, legalacsonyabb Erdőszentgyörgyön (3,1 %), ám Nyárádszentmártonon kiemelkedik az iskolázatlanok nagyobb arányával (7,3% a 10 évnél idősebbek közül). Összegezve tehát a humán erőforrás-bázis mutatóit, elmondhatjuk, hogy ezen a téren az új városok az országos vidéki átlagoknak megfelelőek.

Gazdasági potenciál. A várossá nyilvánítás kritériumai között találunk a népesség gazdasági szerkezetére utaló feltételeket is. Akkor a fő szektorok szerint vizsgáltuk a városok jellemzőit, most röviden a gazdasági ágazatokban foglalkoztatottak számát vesszük szemügyre. A mezőgazdaság mellett a lakosság nagy része a különböző iparágakban dolgozik, a szolgáltató szektor

a szállítások, kereskedelem, tanügy, egészségügy és közigazgatás révén képviselt a legerősebben. A pénzügyi szektorban, vendéglátóiparban, ingatlanpiacon, távközlésben meglehetősen kevesen foglalkoztatottak. A munkanélküliségi ráta 1992-höz képest csökkent Nagysármás kivétel, ahol a munkanélküliek száma jelentősen emelkedett (10.7-ről 14.2%-ra). A megyei átlag 7.3 %, ennél kevesebb a munkanélküli Nyárádszeredában, átlag körüli Erdőszentgyörgyön és Nyárádtőn.

Az új városok gazdasági potenciálját tekintve elmondható, hogy a rendszerváltás új viszonyaihoz nem alkalmazkodtak túl gyorsan és dinamikusan, a mai napig egyes ágazatok válsága figyelhető meg. A szolgáltatói szektor erősödése nem látványos, a befektetések nem nagy méretűek és főként az iparra (fafeldolgozás, mezőgazdasági termékek ipari feldolgozása, stb.) koncentrálódnak, a külföldi működő tőke áramlása a zónába nem jellemző.

Ezen a téren előnye talán Nyárádtőnek van, amely esetében az európai fontosságú országút mentén a gazdasági szuburbanizáció (ugyanakkor a népesség szuburbanizációja) figyelhető meg: például adminisztratív határain belül létesült Maros megye ipari parkja, s jellemző az útvonal mentén a raktárbázisok, logisztikai, kereskedelmi létesítmények megjelenése is. A közlekedési infrastruktúra, de a települési infrastruktúra fejlettségének szükségessége is döntő lehet az új vállalatok megtelepedésében. Nyárádtő a megyeszékhelyhez való közelsége miatt is dinamikusabb gazdasági szempontból. A többi településen a húzóágazat a feldolgozóipar lenne, Nagysármáson a mezőgazdaság vehetné át ezt a szerepet. Nyárádszeredában a fafeldolgozásnak, kerámiának van hagyománya – jövője is lehetne befektetések révén, Erdőszentgyörgyön a faipar mellett a turizmus, a gyógynövény és az erdei gyümölcs feldolgozásának lehetne a jövőben húzó funkciója, amint az a polgármesterek közléseiből kiderül.

Diszfunkciók az új városokban. A városok területfejlesztési projektjei (PUG) alapján a legnagyobb problémák a települési infrastruktúra és környezetvédelem területén vannak – az úthálózat fejletlensége, rendezetlensége minden településen megjelenő diszfunkció, emellett a parkolók, átjárók, útszéli sáncok hiánya is mérvadó. Az épített környezetre vonatkozó problémák, hiányok közül megemlítendő a lakások felszeretlensége és elöregedése, a beépíthető beltelkek hiánya. A környezet leromlása, a környezetvédelem hiánya ugyancsak általános jelenség; ezt elsősorban a szeméttelpek állapota, a lakott területekhez való közelsége váltja ki; helyenként (Nyárádmente, Mezőség) a településen belül is jellemző a földcsuszamlások, eróziós jelenségek jelenléte. A problémák orvoslására a tervekben különböző javítási stratégiákat javasolnak, mindezek alkalmazása azonban az adott település anyagi körülményeitől függenek.

	Nyárádszereda	Erdőszentgyörgy	Nagysármás	Nyárádtő
A 0–14 éves népesség, %	19	20	19	21
A 60 évnél idősebb népesség, %	22	21	24	19
Öregedési index (a 14 év alattiak a 60 év fölöttiek %-ában)	87,4	94,1	81,4	107,7
Aktív korúak (18–59 év) az állandó népességből, %	53,7	54,9	52,5	55,5
Natalitás, ‰	11,8	7,8	12,4	13
Mortalitás, ‰	13,4	13,4	13	11,1

Természetes szaporulat, ‰	-1,6	-5,6	-0,6	1,9
Vándorlási egyenleg, fő	8	30	28	32
Aktív keresők a lakónépességből, ‰	25,7	29,8	30,5	33,3
Mezőgazdasági aktív keresők, ‰	19,2	30,57	23,2	31,96
Ipari aktív keresők, ‰	43,3	36,2	39,5	39,2
Szolgáltatási aktív keresők, ‰	37,5	33,2	37,3	28,8
Száz lakásra jutó lakosok száma, ‰	286	273	278	312
Népsűrűség, lakos/m ²	111,8	78,7	99,8	104,6
Érettségivel rendelkezők a 18 évnél idősebb népességből, ‰	29,4	28,8	25,7	28,0
Felsőfokú végzettségűek a 24 évnél idősebb népességből, ‰	3,4	3,1	3,3	3,3
Lakástelefon-fővonalak száma 1000 lakosra	166,5	183,9	190,5	139,
Munkanélküliségi ráta, 1992	11,1	16,7	10,7	10,7
Munkanélküliségi ráta, 2002	5,47	7,36	14,19	10,68

5. táblázat. Az új városok néhány fejlettségi mutatója (Forrás: 2002-es népszámlálás, Megyei Statisztikai Hivatal adatai alapján saját számítás).

KÖVETKEZTETÉSEK

A poszt szocialista átmenet idején a társadalmi-gazdasági-politikai körülmények megváltozásával az urbanizáció is nagy változásokon ment keresztül. A város mint életforma válságba jutott: Romániában a 2002-es népszámlálás idejére a városi népesség aránya visszaesett. 2002 óta azonban felülről irányított mesterséges beavatkozás (városiasítás) eredményeként a városi népesség száma/aránya ismét növekvőben van. Az országos szintű mozgásokkal analóg helyzet áll fenn Maros megyében is, ahol a már említett beavatkozások következtében négy új város jelent meg összesen 3,03 százalékponttal növelve a nem falusi népesség kategóriáját. Az új városok nagyrésze régi település, amely a történelem során regionális központi funkcióval rendelkezett, amely polarizáló erőt a földrajzi helyzet eredményeként is értelmezhetjük.

1. Ha az urbanizáció folyamatáról az utóbbi égnéhány évben (főleg az EU-csatlakozás problémájának napirendre kerülése óta) kialakult és folyamatosan – makro-, közép-, illetve mikroszinten (parlamenti, megyei és települési szinten) – termelt diskurzust tekintjük, azt látjuk, hogy tulajdonképpen maga a városiasítást kitermelő, fenntartó, szabályozó rendszer sem tud mit kezdeni az általa működtetett folyamat végtermékével. A városiasítás és modernizáció folyamata a várossá nyilvánítások szintjén kifulladás, nem kapcsolódik hozzá hosszú távú fejlesztési terv. Sem a központi szerveknek, sem a helyi hatalomnak nincsenek távlati elképzelései az új státus hasznosíthatóságával kapcsolatban, tehát a várossá nyilvánítás gesztusa ambivalenssé lesz. Egyes esetekben a (valós vagy vélt) pénzszerzési esélyek növekedését, más esetekben viszont

éppen ezek beszűkülését/megszűnését (Nyárádszereda) látja a helyi politikai elit az intézkedések következményének.

2. Bár az Országos Területfejlesztési Terv negyedik, a településhálózatra vonatkozó szekciójában (2001/351. számú törvény) leszögezték a várossá nyilvánítás kritériumait, a vizsgált települések azt igazolják, hogy ezeket nem – vagy legalábbis nem minden esetben – tartották be, tulajdonképpen a fejlesztési terv kritériumait megkerülve a címek adtak bizonyos településeknek városjogot.

3. Ugyanakkor az egyes városok politikai elitjével készített interjúk elemzése azt mutatja, hogy kvantitatív analízis használatával (statisztikai adatok elemzése, gazdasági-társadalmi mutatók vizsgálata) nem kaphatunk a városiasítás minden kérdésére választ, ugyanis a számszerűsített vizsgálatok nem (vagy csak igen szórványosan) engednek betekintést a városiasodást mint felülről nehezen irányítható, de a helyi életstratégiákat, gazdasági-társadalmi mozgásokat erősen meghatározó mentális tényezők (lakosok adaptációs készsége, a városi élet jövőbeni megszervezését biztosító egyéni és kollektív életviteli/élet(tér)szervező forgatókönyvek kidolgozása) működésébe.

4. A települések nagy részén a mezőgazdasági tevékenység ma is fontos szerepet tölt be. A városi életmóddal együtt járó polgárosodás⁸ folyamata nehezen indulhat el, ugyanis a lakosság nem rendelkezik egy ilyen életvitelre vonatkozó tér- és gazdaságszervező életmodellel (jól mutatja ezt Sármás esete, ahol a városi tanács képtelen volt megvalósítani azt a városrendezési tervet, amely a város főterét mentesítette volna a mezőgazdasági gépek, lovas fogatok forgalmától).

5. Az egyes települések városi rangra emelése nem feltétlenül jár együtt a fejlettségbeli növekedéssel, így a településeknek az infrastruktúra, környezetvédelem, szolgáltatások terén még sokat kell fejleszteniük. Az új városok viszont, éppen várossá nyilvánításuk következtében, olyan fontos európai pénzforsoroktól (például SAPARD) estek el, amelyek éppen az elemi településfejlesztés (vízhálózat kiépítése, csatornázás, tájrendezés stb.) anyagi kereteit biztosíthatták volna.

FORRÁSOK

Anuarul Statistic al Județului Mureș, 2003

Direcția de Statistică Mureș: Recensământul populației din 2002 –

<http://www.mures.insse.ro>

Direcția de Statistică Mureș: Fișa Localităților

Monitorul Oficial Nr. 2001/373.; 2001/408.; 2003/434.; 2003/740.; 2004/310.; 2004/245.; 2003/382.; 2003/523.; 2004/390.; 2004/373.

www.guv.ro

8. Bár Zoltán Zoltán szerint a kisvárosok mindig a kispolgárság életterei voltak (Zoltán 2002:150–151.), a mi esetünkben e települések vidéki környezetében, paraszti körülményeibe rögzült életmódjának megváltoztatása nem megy egyik napról a másikra.

FELHASZNÁLT IRODALOM

Benedek József 2003: *Amenajarea teritoriului și dezvoltarea regională* [Területrendezés és régiófejlesztés], Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujană

Benedek József 2006: Urban Policies and Urbanization in Transition Romania. *Romanian Revue of Regional Studies*, 2006, II., 1., 51–68.

Ianoș, Ioan–Tălângă, C. 1994: *Orașul și sistemul urban românesc în condițiile economiei de piață* [A román város és városrendszer a piacgazdaságban], București: Academia Română

Kovács Zoltán 2002: Az urbanizáció jellemzői Kelet-Közép-Európában a postszocialista átmenet idején, *Földrajzi Közlemények*, 2002, 1–4., 57–78.

Salvanu, M.–Keszi-Harmath S. 1980: Város és városiasodás. In *Korunk Évkönyv. Ember, város, környezet*, Kolozsvár: Korunk, 25–40.

Szirmai Viktória 1996: Közép-európai új városok az átmenetben. *Szociológiai Szemle*, 1996, 3–4., <http://www.mtapti.hu.mszt/szemle.mtm>

Zoltán Zoltán 2002: A magyar kisvároshálózat kiteljesedése az 1990-es évtizedben 1., *COMITATUS*, 2002, XII., 11–12., 142–151.